

Анотации на материалите по чл.65. от ПРАСПУ, включително самооценка на приносите

монографии:

1. *Тракия през ранното средновековие*, ВТ. 2012, ISBN: 978-954-400-730-0

В книгата се разглежда историята на земите между Стара планина, Родопите, Странджа, Сакар и Черно море в периода VII – началото на X в., като освен писмени извори, са привлечени в максимална степен данните от археологическите проучвания, нумизматичния и сфрагистичен материал. Изследването се състои от 7 глави с общ обем 207 страници, включително и 4 авторски карти. Основните изводи, достигнати при анализа на наличните данни са, че в началото на VII в. в резултат на аваро-славянските нашествия, Византия напълно загубила властта си в тази територия, като единствено под неин контрол останали няколко крепости по брега на Черно море. Тази загуба била съпътствана с практическото изчезване на местното късноантично население с изключение на крепостите по брега на морето. Наличните до момента данни не позволяват да се приеме, че в тези територии се заселили големи групи славяни. Такава по-компактна група е имало само в долното течение на р. Марица, между Източните Родопи и Сакар. За настанилите през 680 г. в земите северно от Стара планина българи, ситуацията в Тракия била изключително изгодна, тъй като ромеите могли да организират походи срещу тях само през най-източната част на Стара планина и по море. Отхвърлена е широко разпространената теза, че през 705 г. областта Загоре била отстъпена на българите. Съгласно договора от 716 г. била уточнена българо-византийската граница, която е била т.нар. Милеона, под което трябва да се разбира старият римски път от Анхиало до Берое. През 756 г. император Константин V преселил колонисти от Мала Азия, като почнал да възстановява някои от крепостите в ничията до този момент територия в източната част на Горнотракийската равнина. Това било нарушение на договорите, в което българите видели заплахата и предприели нападение. С това започнал един шестдесетгодишен период, през който ромеите се стремели да възстановят властта си в цяла Тракия, т.е. навсякъде плътно покрай южната българска граница, а българите да попречат на този процес. Поради липса на оцеляло местно население, ромейската реконкиста била съпроводена с преселване на население от Мала Азия и въпреки българското противодействие, Византия постепенно успяла да възстанови властта си, като през 784 г. достигнала Филипопол, а през 809 г. и Сердика. Това означавало, че ромеите вече можели да нападнат България от която си искат точка, вкл. и от няколко места едновременно. Преломен момент в историята на района е бил разгромът на Никифор I през 811 г. Жестокият удар, който първоначално ромеите нанесли при този поход, накарал кана сьубиги Крум да преосмисли политиката спрямо териториите на юг от планината. До този момент целта е била да се пресича византийската реконкиста. След горчивия урок от 811 г. българите преминали към териториална експанзия на юг, като най-сигурна гаранция, че няма да се повтори трагедията, която за малко не довела до ликвидирането на българската държава. В резултат на тази нова политика, през 812-815 г. българите овладели обширни части в Югоизточна Тракия, като достигнали до Константинопол. Тези действия били съпроводени от депортиране на ромейското население и заселване в ключовите райони на население докарано от старите предели на България, в основата си славяни. Военните действия завършили с мирен договор през 816 г., съгласно който ромеите признали българската власт в земите северно от Странджа, Сакар и Източните Родопи. Мирът бил спазван до 836 г., когато избухнала нова война, при която българите овладели западната част на Горнотракийската равнина. Така практически целият район минал под българска власт и с изключение на крайбрежието и

района около Сакар и Източните Родопи, временно завладяни от ромеите по времето на княз Борис, но отново присъединени при Симеон, тази територия останала трайно под българска власт до 970 г., когато тук нахлули русите. Установяването на българската власт в Тракия било съпътствано с колонизиране на население от старите предели на България, вкл. и прабългари, което безспорно се доказва от археологическите материали. Това е и причината, въпреки катаклизмите през следващите векове, тази територия да остане трайно като част от българското етническо землище.

Статии публикувани преди защита на докторска дисертация: 2003

1. *Възстановяването на византийската власт в Паристрион през 1059 г. и произходът на името Никопол*, В: **Минало**, 3, 2003, с. 19 – 24, ISSN 1310-3415

Разгледани са обстоятелствата около похода на император Исак I Комнин срещу печенегите в земите на север от Стара планина. Този поход довел до временното възстановяване на византийската власт. На базата на писмените извори и археологическите данни е очертан маршрута на ромеите – Сердика, на север по течението на р. Искър, в устието на която е бил главният печенежки лагер, крепостта в дн. Никопол, където се бил укрепил вождът Селте, на юг по течението на р. Осъм и Ловеч. Ключовото сражение станало край дн. Никопол и това дава основание да се приеме, че неизвестната по име крепост по-късно била преименувана в чест на победата на Никопол, т.е. „град на победата”. С това събитие се обяснява и сведението в Българския апокрифен летопис, че град Никопол на Дунав е бил създаден от император Никифор. Това няма как да е император Никифор II Фока (963-969), както често се приема в литературата, тъй като той никога не е стъпвал земите на север от Стара планина. За разлика, от него император Никифор III (1078-1081) е участвал в събитията от 1059 г. и след това е един от управителите в района.

2004

2. *Миграцията на българите през 30^{те} години на XI век от Северна България към западните български земи*, В: **Минало** 3, 2004, с. 38 – 46, ISSN 1310-3415

В статията са разгледани последиците от печенежките нашествия в дн. Североизточна България през 1032-1036 г. Те довели до почти пълното обезлюдяване на района, като животът се запазил в няколко по-големи крепости. Тези нашествия довели до масово мигриране на местното българско население в южна посока. Археологическите данни показват, че през XI в. масово били възстановени изоставените от векове късноантични крепости в Стара планина и Родопите, а също значително се увеличили селищата в района на Средна Струма, което показва приток на население от други области. Изказано е предположение, че част от бежанците от дн. Северна България се заселили и в Македония, с което били компенсирани жестоките демографски загуби в тези земи при завладяването им от Василий II. С това може отчасти да се обясни и изключително мощното въстание на Петър Делян избухнало само няколко години по-късно. Същевременно фактът, че земите северно от Стара планина по време на въстанието били силно обезлюдени е най-вероятното обяснение за това, защо въстанието не е се е разпространило там.

2005

3. *Боспорското наследство на прабългарите. Защо Аспарух е носил това име и произход на знака IYI*, В: **Минало**, 1, 2005, с. 25 – 34, ISSN 1310-3415

В земите на Северното Черноморие през античността е съществувало т.нар. Боспорско царство. То било създадено от гърци, но с времето в него се инфилтрирало

значително население с различен произход. През I в. от н.е. на власт в него дошла династия от сарматски произход, основана от Аспург. През следващите години броят на сарматите в царството силно нарастнал и затова този период е известен като „сарматски” период в неговата история. Сарматите били ираноезичен номадски народ, който до появата на хуните обитавал степите западно от р. Волга. Те, съгласно археологическите данни (погребални обичаи и антропологически тип) са изиграли ключова роля в етногенеза на прабългарите. Това е и причината между прабългари и Боспорското царство да се откриват някои прилики, още повече, че Стара Велика България е била в непосредствена близост до земите, в които няколко века по-рано е било Боспорското царство. Тази прилика се вижда както в погребалните обичаи, така и в някои прабългарски личини и родови имена, които имат преки аналози в Боспорското царство, вкл. и името Аспарух. Сред тези аналози са и знаците, символизиращи централната власт. При боспорските царе от сарматски произход това са т.нар. „царски знаци”, които за всеки цар са различни, но в основата стои знакът Y, а в Дунавска България знакът е универсален за всички владетели и това е добре известният YI.

2006

4. *Амулетите от типа кон язден от човешка глава и организацията на българската войска през VIII - началото на IX в.*, В: **Минало**, 3, 2006, с. 13 – 24, ISSN 1310-3415

В статия е направен анализ на географското разпространение на бронзови висулки изобразяващи кон, язден от човешка глава. Преобладаващата част от тях са открити в централната и западна част на дн. Северна България, както и в Североизточна България, Македония и др., но само върху територии, които били в пределите на Първото българско царство. Характерното за тези т.нар. амулети, че са със стандартизирано изображение, размери и материал. Това позволява да се приеме, че били произведени в една работилница за много кратко време, но в много голям брой. Този факт, както и ареала на разпространение, дава основание да се приеме, че били отличителни знаци на българските отряди разположени в края на VIII – началото на IX в. в централната и западна част на дн. България.

5. *В навечерието на войната. Византийско-печенежките отношения в периода 1036-1048 година*, В: **Мир и конфликти на Югоизточна Европа**, Кюстендил 2006, с. 43 – 49, ISBN 10: 954-9445-07-0

Разгледан е периодът 1036 – 1048 г. Тогава, след масираните печенежки нашествия през 1026 – 1036 г. в земите на север от Стара планина настъпил мир. Този мир не се дължал на успехите на ромейското оръжие, каквито не е имало, а на проблемите, които печенегите имали с узите и на факта, че масираните нашествия до 1036 г. включително, са имали много жестоки последици за поселищната мрежа в района и съответно, той вече не е представлявал интерес като обект на набези. През 40^{те} години на XI в. сред печенегите избухнала война за власт, която била изгубена от претендента Кеген. Търсейки спасение, той с подвластната си група печенеги, се заселил във византийските земи южно от Дунав. Тук бил покръстен и получил във владение три крепости. Кеген използвал византийската територия като база за нападения срещу сънародниците си. Върховният печенежки хан Тирах се обърнал към ромеите и ги призовал да спазват сключения договор и да възпират Кеген. Ромеите не обърнали внимание на исканията на печенегите и вместо да ограничат Кеген, пратили кораби по Дунав, които да попречат на евентуално печенежко нападение. Дунав обаче замръзнал, а печенегите продължавали да изпитват натиск от узите и затова масово се преселили във византийските територии на юг от реката. Така в резултат на отказа да

спазват постигнатите договорености, ромеите сами си създали много сериозен проблем, като заселилите се в Паристрион печенеги до 1091 г. били постоянен източник на политическа нестабилност.

2007

6. *Морето – неусвоеното пространство на Първото българско царство*, В: **История**, 2-3, 2007, с. 3 – 10, ISSN 0861-3710

Разгледани са писмените данни за отношението на българите към морето, като е направен изводът, че през периода българите не са създали собствен флот не поради липсата на нужда от такъв или невъзможността да почерпят опит от Византия, а поради дълбоко вкорена в традиционната българска култура и народопсихология апатия към морето. Това е един интересен феномен, който се запазва и през по-късните периоди.

7. *Дървената преграда в старопланинския проход през 811 година*, В: **История**, 5 - 6, 2007, с. 1 – 4, ISSN 0861-3710

Събитията около разгрома на Никифор I са подробно описани в изворите и многократно коментирани. Един детайл обаче е отбегнал от вниманието на изследователите, а именно при описанието на дървената стена изрично се казва, че ровът е бил зад нея, т.е. южно. Това влиза в противоречие с логиката на изграждане на подобни съоръжения, при които ровът винаги е първото препятствие. Обяснението на този факт може да е само едно – стената не е била изградена в дните непосредствено преди битката, а е била част от изградената през предните години серия от укрепления в проходите на Стара планина, които били предвидени да отблъснат нападение от юг. Това е и причината бягащите ромеи да успеят да я подпалят, нещо което е практически невъзможно да стане с прясно отсечени масивни дървета.

2008

8. *Защо през 809 г. кана сьубиги Крум превзема Сердика?*, В: **История**, 2 - 3, 2008, с. 33 – 52, ISSN 0861-3710

Традиционно в историографията се приема, че Византия през VII – VIII в. запазила контрола си върху тази важна късноантична крепост, а превземането ѝ от кана сьубиги Крум през 809 г. е било породено от желанието му да си отвори пътя към населената със славяни Македония. Писмените и археологически данни показват съвсем различна ситуация. До момента няма доказателства ромеите да са запазили властта си върху Сердика, а това се отнася и за един обширен район на юг по течението на р. Струма и на изток към Филипопол. От друга страна, през 789 и 808 г. българите нахлували дълбоко на юг, разгромявали ромеите в долното течение на Струма и се оттегляли без дори да направят опит да завладеят района. По идентичен начин действали и през 809 г., когато презели крепостта, избили гарнизона, разрушили я и се оттеглили. Това поставя под съмнение желанието на българите да овладеят Сердика и съответно Македония по това време, а и археологическите данни показват, че тезата за многобройно славянско население в дн. Югозападна България и Р. Македония, трябва сериозно да се преосмисли. Предвид тези факти, е изказана тезата, че завладяването на Сердика е било провокирано от ромейската реконкиста, като византийският гарнизон тук бил настанен съвсем малко преди това. Всъщност, в Сердика е имало 6 000 византийски войника и това определено не е било гарнизон, а цяла армия, която при една евентуална атака от тук, комбинирана с нападение през Източна Стара планина, би поставила българите в твърде неприятно положение. Кана сьубиги Крум отчел това и нанесъл превантивен удар, без да развие успехът си в южна и югозападна посока.

9. *Масов гроб 80 от Кюлевча – опит за историческа интерпретация*, В: **История**, 5-6, 2008, с. 55 – 62, ISSN 0861-3710

Село Кюлевча се намира на няколко километра от Мадара, на пътя водещ от Стара планина към Плиска. Край селото е проучен голям прабългарски некропол. Един от гробовете представлява братска могила, в който набързо са били погребани 25 войника. Единственото сведение за противник, проникнал толкова навътре в българските земи по това време е за похода на Никифор I. Това позволява въпросният гроб да се свърже именно с известното от изворите сражение, което е станало в земите между Стара планина и Плиска. Много голям процент от скелетите в гроба са с ръст 1,75 м и повече, което показва, че погребаните се отличавали с по-голям от обичайния за периода ръст. Този факт отново повържда тезата, че гробът е именно във връзка с похода от 811 г., тъй като в изворите се казва, че след като минали Стара планина, но преди Плиска, ромеите разбили една армия от „отбрани българи”.

10. *Влияние на унгарските нашествия от 894 – 896 г. върху миграционните процеси в българските земи*, В: **Минало**, 4, 2008, с. 9-24, ISSN 1310-3415

През 894-896 г. унгарците на два пъти нападнали България, отвлекли многобройно население, което продали на ромеите. Император Лъв VI се надявал да използва това население като разменна монета при преговорите със Симеон срещу отвлечените от българите ромеи. Симеон се съюзил с печенегите, разгромил унгарците, след което поставил ултиматум на Лъв VI безусловно да освободи пленените българи, както и станало. Археологическите данни показват, че земите, засегнати от унгарските нашествия, се възстановили по различен начин. Поселищната мрежа в земите между Дунав и Стара планина била напълно възстановена и продължила своето развитие и през X в. За разлика от тях, селищната мрежа в земите между Дунав и Карпатите, които до този момент били заселени с многобройно прабългарско и славянско население, категорични данни за което дават големия брой некрополи, след унгарските нашествия практически не се възстановила. Тези територии останали под българска власт, но огромната част от населението, което живеело тук до 894-896 г. не се завърнало. Очевидно то било заселено някъде другаде и предвид факта, че дн. Северна България по това време е била много гъсто населена, може да се приеме, че това население е било изпратено в територии, които били по-слабо населени, а именно Тракийската равнина и Македония. С тези временно пребивавали във Византия българи трябва да се свърже и масовата поява на монетите на Лъв VI в пределите на Първото българско царство. Тези монети показват две много съществени разлики от монетите, отсечени от императорите управлявали преди и след него, които се откриват тук. На първо място, монетите на Лъв VI са многократно повече от тези на другите императори и се откриват в много малки и изолирани селища. Другата отлика е, че те почти всички са бронзови, за разлика от монетите на другите императори, които в преобладаваща си част са сребърни и златни. Много важна подробност при монетите на Лъв VI е, че те много често са пробити. Това се обяснява с факта, че по това време в България е имало натурално стопанство и тези монети практически били ненужни освен като източник на метал или като накит. Обяснението на масовата поява на бронзови монети на Лъв VI е че те попаднали при пленените българи по време на престоя им във Византия и при завръщането им били донесени в България. Тъй като тук те били ненужни, монетите били масово пробивани и носени като украшения.

Статии в съавторство, публикувани преди защита на докторска дисертация:

11. с И. Топалилов - *Спасителни археологически проучвания на ул. "Турист" № 2 в Пловдив*, В: **Археологически открития и разкопки през 2007**, С. 2008, с. 401 – 404, ISSN 1313-0889

Първична публикация на обекта. Сред по-значимите открития тук е ранновизантийска гробница

12. с И. Топалилов и М. Колева - *Спасителни археологически проучвания на ул. "Съборна" № 14 в Пловдив*, В: **Археологически открития и разкопки през 2007**, С. 2008, с. 404 – 408, ISSN 1313-0889

Първична публикация на обекта. Сред по-значимите открития е некропол от XIII – XIV в. и вероятно част от църква към него и останки от възрожденското училище „Св. св. Кирил и Методий“ (т.нар. Чалъково училище), в което за пръв на 11.05.1851 г. се е чествал празникът на св. св. Кирил и Методий.

Статии публикувани след защита докторска дисертация 2009

13. *Цар Иван Стефан (1330 - 1331) и историческата действителност в една народна песен*, В: **Кюстендилски четения 2006. Етноси и съжителство в европейската история**, С. 2009, с. 42 – 45, ISBN 978-954-9445-10-7

В статията се разглежда една коледарска песен, в която се говори за майка, която приспивала сина си Иван с думите да порасне, да вземе на царя царството, на краля кралството, на бана банството, тъй като царството е на баща му, кралството е на вуйчо му, а банството е на дядо му. Така описаното родословие на детето много точно отговаря на цар Иван Стефан (1330-1331), чийто баща е цар Михаил Шишман, вуйчо му е сръбският крал Стефан Дечански, а дядо му – видински деспот. Съвпадението едва ли е случайно, тъй като в коледните песни се споменават и други исторически личности от XIV в.

14. *Битката за Пловдив през 970 година и нейните последици*, В: **Годишник на Регионалния археологически музей Пловдив**, 11, 2009, с. 190 – 200, ISSN 1310-9480

В статията са разгледани драматичните събития, свързани с превземането на Пловдив от русите начело със Светослав през 970 г. На базата на категорични писмени данни е отхвърлено изказаното в историографията предположение, че при завладяването му градът е бил византийски. Фактът, че след битката Светослав заповядал да набият на колове 20 000 пленени българи, показва, че тук е имало концентрация на много големи български войскове съединения, най-вероятно набрани от югозападните български земи и водени от местните областни управители. След като разбили българите, русите поели на изток, нарушили договора, който имали с Византия и нахлули в земите на империята, но били отблъснати и принудени да се оттеглят на север от Стара планина. Това позволило на ромеите безпроблемно да завладеят опустошения от русите район на Филипопол. В силно обезлюдения в резултат на руското нашествие Филипопол ромеите заселили арменци павликяни, които им създавали сериозни проблеми в Мала Азия. С това се поставило началото на присъствие на павликяни в града и района, които били основен фактор тук през XI – XII в., а техни потомци са българите католици, които днес живеят в Пловдив и няколко околни села. През 986 г. ромеите заселили нова група арменци, този път монофизити. Преселванията на тези големи чужди етнически групи се проследява и по археологически път. Отрядите, набрани от тях, активно участвали в кампаниите на Василий II срещу българите, като именно

пловдивският управител по собствена идея с водените от него войници извършил обхода на Беласица в злополучната за българите битка при Ключ през 1014 г. Вероятно именно фактът, че една значителна част от населението на Пловдив и района му са били арменци павликяни и монофизити, е причината тук да не се разпространи въстанието на Петър Делян през 1041 г.

2010

15. *Бунтът срещу покръстването в светлината на масовия гроб в Девня*, В: **Заговори и преврати в историята, XV юбилейни кюстендилски четения**, С. 2010, с. 23 – 30, ISBN: 978-954-9445-11-4

При проучването на прабългарския некропол Девня 3 е открит масов гроб, в който са погребани 76 екзекутирани индивида, огромната част от които са жени, деца и старици. Този гроб обикновено се обяснява с репресиите над християните, извършени или по време на бунта срещу Покръстването или по времето на княз Владимир Расате. В изворите, обаче няма и намек за подобни избивания, а едва ли може да има съмнение, че новосъздадената българска църква би пропуснала да канонизирала подобни мъченици за вярата. Единственото сведение за подобно масово избиване е свързано с действията на княз Борис при потушаването на езическия бунт, като в изворите изрично се казва, че по негова заповед били избити и семействата на въстаналите боили. Именно с репресиите на Борис трябва да се свърже и масовият гроб от Девня.

16. *Къде е бил средновековният град Влиснос (Блиснос, Близмос)?*, В: **Минало**, 4, 2010, с. 19 – 27, ISSN 1310-3415

В изворите от XI – началото на XIII в. се споменава град на име Влиснос (с вариации в изписването), който е бил разположен в района между Филипопол, Берое и Констанция. За неговата локализация са изказани различни предположения. На базата на конкретни сведения в изворите, той трябва да се постави някъде в района на дн. Чирпан. Тук, до с. Рупките, е късноантичният град Карасура/Диосполис, върху който през XI – началото на XIII в. е съществувало голямо и богато селище. Това дава основание именно то да бъде идентифицирано с Влиснос. По средата на Карасура минава поток и поради тази причина двете части на града са укрепени със самостоятелни крепостни стени. Тази интересна подробност в неговия план повдига въпроса, дали името не е свързано с българската дума „близнак“, като изрично трябва да се отбележи, че името на града е запазено само в гръко и латиноезични извори, което води и до изкривяване, ако приемем, че било от славянски произход

2011

17. *Една хипотеза за съдбата на северите след похода на Никифор I през 811 година*, В: **Terra Antiqua Balcanica et Mediterranea. Сборник в чест на Александър Милчев (Acta Musei Varnaensis VIII - 1)**, В. 2011, с. 433 – 452, ISBN: 978-954-8279-64-2

Съгласно писмените данни кана сюбиги Аспарух заселил подчинените севери в района на Източна Стара планина. Археологическите проучвания позволяват този район да се конкретизира между северните склонове на планината и Провадийска река. Тук са открити няколко езически некропола, като погребалния обряд показва, че в тях са били погребвани само славяни. Така, този район ясно се различава от земите на север от Провадийска река, където, съгласно данните от езическите некрополи, са живеели преобладаващо прабългари. Това, което е характерно за земите на северите е, че в тях до момента няма открити християнски некрополи от периода на Първото българско царство, каквито има много в земите на север и запад от тях. Обяснението на

този факт е, че северите по някаква причина още преди Покръстването са напуснали земите си. Завладяването на крайбрежието на Черно море южно от Стара планина от българите през 812 г. от било съпътствано, съгласно писмени данни, със заселване на славяни, доведени от старите български предели. Тази колонизация се потвърждава и от археологическите данни. Това позволява да се приеме, че северите, чиито земи най-жестоко пострадали при нашествието на Никифор I през 811 г., на следващата 812 г. били преселени от кана сюбиги Крум в новозавоюваните територии, като така запазили статута си на подчинено погранично население.

18. *Монетната циркулация в ранносредновековна Тракия, началото на VII – началото на IX век*, В: **Историкии, т. 4, Научни изследвания в чест на проф. дин Иван Карайотов по случай неговата 70 – годишнина**, Ш. 2011, с. 115 – 131, ISBN 978-954-577-493-5

На базата на публикувания нумизматичен материал е проследена историята на района между Стара планина, Родопите, Сакар, Странджа и Черно море от началото на VII до началото на IX век. От него ясно се вижда, че районът е бил засегнат от голямото славянско нашествие от 614-615 г., което поставило и край на монетната циркулация тук, като тя се запазила само в Месемврия. Прекратяването на притока на византийски бронзови монети след 614-615 г. показва по безспорен начин, че районът е бил извън обхвата на Византия, тъй като бронзовите монети освен всичко друго са и индикатор за наличие на гарнизони на дадено място, тъй като армията е била основен фактор за разпространението им. От средата на VIII в. броят на монетите се увеличава, което е свързано с византийската реконкиста. Откритите в няколко крепости в горели пластове монети на Никифор I по безспорен начин потвърждават писмените данни за завладяването на района от българите през 812 г.

19. *Депортираните ромей в България 812 – 837 година*, В: **Отгука започва България, Ш. 2011**, с. 183 – 195, ISBN 978-954-577-588-8

През 812-815 г. българите отвлекли огромен брой цивилни ромей от източната част на Горнотракийската равнина и дн. европейска част на Турция. Основната цел е била чрез тях да изнудват империята за териториални отстъпки и откупи. Съгласно мирния договор от 816 г. българите е трябвало да пуснат депортираните ромей. При провеждането на преговорите българите заложили капан на ромейте и било договорено да бъдат пуснати пленените „християни“. Това обяснява и антихристиянските гонения в началото на управлението на кана сюбиги Омуртаг. Всеки ромей, който се откажел от християнството, автоматично отпадал от групата, която е трябвало да бъде освободена. Българите искали да задържат част от пленените ромей и затова заложили този капан. Наличните писмени и археологически данни позволяват да се приеме, че депортираните ромей били заселени в централната част на Влашката равнина, където останали до въстанието им през 836 г.

20. *Топонимите като извор за етнодемографските и политически последици от аваро-славянските нашествия в Тракия в края на VI и началото на VII век*, В: **Collegium Historicum**, т. 1, С. 2011, с. 48 – 66, ISBN 978-954-617-115-3

Традиционно запазените антични топоними се използват като доказателство за запазване на късноантично население и неговото асимилиране от славяните. При тази интерпретация не се вземат под внимание два факта. Първият е, че топонимите могат да се възприемат в хода на нашествията, т.е. не е нужен дълготраен мирен контакт и вторият е характерът на самите топоними. На практика почти всички късноантични топоними, които оцелели през средновековието, са или по крайбрежието на морето,

където Византия запазила властта си, или много големи природни обекти (планини и реки), които граничат и дори влизат в такива райони. Такива са планините Хемус и Родопи и реките Хеброс, Тонзос и Арда, които граничат съответно с византийските владения в крабрежието на Черно море южно от Стара планина и Одринска Тракия. От вътрешността единствените оцелели топоними са Берое и Филипопол. Археологическите данни показват прекъсване на живота в тези градове след началото на VII в. до втората половина на VIII в. При това положение тези големи изоставени градове, били използвани като географски маркер и това допринесло за запазването на имената им.

21. *Филипопол от началото на VII до началото на IX век*, В: **Минало**, 2, 2011, с. 20-36, ISSN – 13101-3415

Между самото начало на VII в. и 784 г. Филипопол не се споменава в писмените извори, въпреки значимостта на града през предните векове. Това основателно повдига въпроса за неговата съдба. Въпреки, че в Пловдив от десетилетия се провеждат археологически разкопки и една значителна част от града е проучена, до момента няма открити сигурни материали, които да запълнят този тъмен период. Съчетанието на тези два факта позволява да се изкаже тезата, че в този отрязък от време градът е бил извън обхвата на византийската власт, а ако въобще е оцеляло някакво местно население, то е било съвсем малобройна група. Византийската власт тук била възстановена през 784 г. През следващите десетилетия, въпреки положените усилия, Филипопол останал една изолирана крепост с малобройно население и гарнизон. За разлика от предния период, през 784-836 г. града се споменава в изворите, а в него и околността му се откриват, макар и съвсем малко, археологически данни, които потвърждават това. През 836 г. Филипопол е завладян от българите, с което започнал нов период в историята му.

2012

22. *Съдбата на ромейските войници, пленени при разгрома на император Никифор I*, В: **Заедно или разделени. Европа на съюзите, личностите и регионите. Кюстендилски четения 2007**, С. 2012, с. 25 – 33, ISBN 978-954-9445-10-7

Писмените данни показват, че при разгрома на Никифор I били пленени голям брой византийски войници. Те не били избити, нито освободени съгласно договора от 816 г. (той се отнасял за пленените в периода 812-815 г.), а били държани в България до 825 г. Тяхното задържане трябва да се свърже с нуждата от безплатна работна ръка за възстановяването на Плиска, изкопаването на Еркесията и други мащабни строежи. Освобождаването им през 825 г., което било изцяло инициатива на българската държава, може да бъде обяснено с това, че след десет години прекарани в робски труд, пленниците са били вече неефективна работна ръка, вече били изтощени, а от друга страна, многобройните строежи, изискващи многобройни работници били завършени.

23. *Сведение в старобългарски апокриф за Ветрен и разположения там византийски обоз през 1087 г.*, В: **Mediaevalia**, 5, 2012, с. 21 – 25, ISSN 1314-2755

В един от средновековните апокрифи „Истинско наставление на свети Методий, епископ патарски, за царете и за последните години” има интересна добавка направена от старобългарския преводач. В нея се говори за двама души, единият тръгнал от Солун, а другият от Сердика, които се срещнали във Ветрен, като и двамата носили злато, което изсипали на земята и казали „О горко ни брате, земята остана пуста”. Това сведение може да се свърже с писмените и археологически данни за похода на император Алексей I Комнин през 1087 г. срещу печенегите в Дръстър. Съгласно Ана

Комнина, той изпратил обоза и багажа си във Ветрен (дн. с. Ветрен), на 20-тина километра западно от Дръстър. Междувременно на обсадените в Дръстър печенеги дошло подкрепление от голяма група техни сънародници и ромеите били принудени да бягат, като изпратеният във Ветрен обоз и императорски багаж били изоставени. Тук, във Ветрен, през 1946 г. случайно е открита голяма колективна находка от златни византийски монети (златни по номинал, реално са сребърни с малко примес на злато). Всички те са от един и същи тип и без следи от циркулация на пазара, т.е. при укриването им били току що излезли от монетарницата. Тези монети са отсечени по времето на Алексей I Комнин и с пълно основание са свързани в литературата със сведението на Ана Комнина за изпращането на императорския багаж във Ветрен. Това, което е интересното в случая е, че всички монети били отсечени в Солунската монетарница, което позволява тази находка да се свърже със споменатото сведение от апокрифа.

2013

24. *Миграцията от Тракия към Северна България, в края на XII - началото на XIII век и нейните последици*, В: **Средновековният българин и „другите“**. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. дин Петър Ангелов, С. 2013, с. 207 - 226, ISBN 978-954-07-3454-5

През последните години археологическите проучвания в Тракийската равнина значително се увеличили и те показват, че през XII в. районът е бил изключително гъсто населен, а през XIII – XIV в. броят на населените места рязко спаднал. Това основателно довежда до въпроса какво е станало с населението и вече е изказана тезата, че загиването на селищната мрежа е било свързано с Третия кръстоносен поход, който довел до миграция към земите на север от Стара планина. В тази статия са привлечени нови доказателства за тази теза. Това са основно многобройните различни по характер и произход писмени извори. Те позволяват да се отчете и още един фактор, а именно политиката на първите Асеневци (царете Асен, Петър и Калоян), които депортирали население от Тракия и района на Горна Струма с цел заселването му в силно обезлюдените през XI в. земи дн. Северна България. Така те се сдобивали с поданици, от които можело да събират данъци и да набират войска. Тази мащабна миграция имала и още една последица – рязко увеличаване на българското население в земите на север от Стара планина, което довело до намалянето на власите като значима в процентно отношение етническа група и тяхното асимилиране. Това е причината власите, които са често споменавани в изворите от времето на Асен, Петър и Калоян като важен етнически фактор в района, след Калоян вече въобще не се споменават.

2014

25. *Сливен – административен център на областта Загора през IX – X в.*, В: **България в световното културно наследство**, Ш. 2014, с. 542 – 550, ISBN 978-954-577-869-8

През 812 г. българите завладели източната част на Горнотракийската равнина, която по това време е известна със славянското име Загора. Новата граница била фиксирана в мирния договор от 816 г. и с изключение на един много кратък период от управлението на княз Борис, областта останала трайно под българска власт до 970 г. Овладяването на района повдига въпроса за неговия административен център. За това няма данни в писмените извори, но някои археологически находки позволяват той бъде локализиран в късноантичната крепост в Сливен, която след като била изоставена в

началото на VII в., в началото IX в. била възстановена от население с култура, идентична с тази в земите на север от Стара планина. Очевидно завладяването на района от българите е било съпътствано от колонизация. Най-сериозните аргументи за това, че именно тук е бил административният център, са ремонтите на крепостната стена с тухли с връзани на тях преди изпичането YI – знакът, символизиращ централната власт. През IX в. в България с тухли се изграждали само най-представителните сгради, като особено важното в случая със Сливен е, че тухлите, съгласно нанесения върху тях YI, не били изваждани от по-стари късноантични градежи, а специално правени в тухларни по поръчка на централната власт. Това е единственият до момента старобългарски обект в Тракия, където са открити такива тухли. Друг солиден аргумент в тази насока е направеният от българите водопровод, а такива по това време е имало само в най-важните държавни центрове. Подобно на тухлите, в нито един от старобългарските обекти в Тракия няма открит водопровод. Доказателство в тази насока са и откритият оловен печат на княз Борис и мраморни плочи от украсата на представителна църква.

26. *Бележки за поселищната система между северната периферия на Родопите и р. Марица в края на XII – XIV в.*, В: **Стенимахос, Станимака, Асеновград**, А. 2014, с. 7 – 39, ISBN 978-954-92918-2-7

В статията е разгледан въпросът за динамиката в поселищната мрежа между р. Марица и северните склонове на Родопите. При анализа освен писмени извори от периода, са привлечени и данни от археологическите проучвания, оловните печати, откритите колективни монетни находки, ранните османски данъчни регистри и описания, оставени от западни пътешественици. До началото на XIII в. всички данни показват, че районът е бил покрит с гъста селищна мрежа, а изворите, оставени от кръстоносците говорят за множество големи и богати селища. През XIII – XIV в. картината е съвсем различна. Според писмените данни гъстонаселена е била родопската яка от Стенимахос на запад, докато за земите на изток изрично се казва, че били безлюдни. Наличните археологически данни потвърждават изворите. Тази картина се потвърждава и от най-ранните публикувани османски регистри, от които се вижда, че селата с нетурски имена (основно български и гръцки) преобладават в земите от Стенимахос на запад по периферията на Родопите и един район в непосредствената околност на Пловдив. През XV - XVI в. земите на изток от Пловдив продължавали да са много рядко населени, което изрично е споменато от западните пътешественици. Причината за тази рязка разлика в поселищната мрежа в земите от Стенимахос на запад и тези на изток от него през XIII – XIV в. се дължи на драматичните събития в края на XII - началото на XIV в., а именно Третият кръстоносен поход и действията на първите Асеновци и най-вече на Калоян, при които този цветущ до момента район е бил превърнат в пусош.

В съавторство след защита на докторска дисертация:

2009

27. с И. Топалилов - *Спасителни разкопки на ул. "Т. Каблешков" № 14*, В: **Археологически открития и проучвания през 2008**, С. 2009, с. 391 – 394, ISSN 1313-0889

Първична публикация на обекта, в това число и откритите два прабългарски езически гроба.

2010

28. с И. Топалилов - *Спасителни археологически проучвания на обект "УПИ ХХІХ – 722, ул. Душо Хаджидеков № 2 и УПИ ХХVІІІ – 723, ул. Митрополит Панарет № 27" от кв. 392 по плана на СГЧ – гр. Пловдив*, В: **Археологически открития и разкопки, през 2009**, С. 2010, с. 386 – 388, ISSN 1313-0889

Първична публикация на обекта. От средновековието са проучени жилище от ІХ в., полуземлянка и множество ями от края на Х - ХІІІ в.

2011

29. с И. Топалилов - *Археологически разкопки на обект "Църквището" в землището на с. Драгойново, общ. Първомай*, В: **Археологически открития и разкопки през 2010**, С. 2011, с. 336 – 337, ISSN 1313-0889

Първична публикация на резултатите от разкопките – ранновизантийска църква

2012

30. с Е. Божинова - *Спасителни археологически разкопки на обект "Каблешково училище", гр. Пловдив*, В: **Археологически открития и разкопки през 2011**, С. 2012, с. 433 – 436, ISSN 1313-0889

Първична публикация на обекта, вкл. средновековни структури – полуземлянка от края на ХІІ – ХІІІ в., ями от ХІ – ХІІІ в., изолирани старобългарски материали от ІХ – Х в. и останки от възрожденско училище.

31. с И. Топалилов - *Ранносредновековна керамика от Пловдив*, В: **Историкии**, т. 5, 2012, с. 11- 37, ISBN 978-954-400-804-8

Публикация на откритата през 2009 г. ранносредновековна българска керамика от обект на ул. Митрополит Панарет № 27. Това е най-големият старобългарски керамичен комплекс (ІХ в.) публикуван от Пловдив, който по безспорен начин показва, че след 836 г. градът е бил български, като завладяването е било съпътствано с колонизиране на старобългарско население, доведено от земите северно от Стара планина.

2013

32. с Е. Божинова - *Спасителни археологически разкопки на ул. "Д-р Ст. Чомаков" № 5, Небет тепе, Пловдив*, В: **Археологически открития и разкопки през 2012**, С. 2013, с. 485 – 487, ISSN 1313-0889

Първична публикация на резултатите от проучването. Сред средновековните структури по-значими са ранносредновековна землянка, жилища от ХІ – ХІІ в. и неизвестна до момента крепостна стена с порта от началото на ХІІІ в.

33. със З. Димитров – *Кариерите на римския Филипопол*, В: **Археология**, 2, 2013, с. 25-37, ISSN 0324-1203

Публикация на резултатите от реализиран прокт, финансиран от ФНИ. Проектът е свързан с изследването на добива на каменен материал от пловдивските тепета през римския период

2014

34. с Е. Божинова – *Нови данни за средновековния Пловдив. Резултати от спасителното археологическо проучване на ул. "Д-р Стоян Чомаков", № 5*, В: **Годишник на Регионалния археологически музей Пловдив**, 12, 2014, с. 316 – 360, ISSN 1312 – 8256

Пълна публикация на откритите през 2012 г. средновековни жилища и материалите към тях.

35. с И. Топалилов – *Късносредновековен некропол в Пловдив*, В: **Годишник на Регионалния археологически музей Пловдив**, 12, 2014, с. 361-380, ISSN 1312 – 8256

Пълна публикация на открития през 2007 г. некропол от XIV в.

36. с И. Топалилов и М. Колева – *Археологически разкопки на обект “Църквицето” в землището на с. Драгойново, община Първомай*, В: **Археологически открития и разкопки през 2013**, С. 2014, с. 385-388, ISSN 1313-0889

Първична публикация резултатите от археологическото проучване на ранновизантийска църква през изминалата година.

37. с Е. Божинова – *Новооткрита средновековна крепостна стена с порта в Пловдив*, В: **Градът в българските земи (по археологически данни), Материали от научната конференция посветена на живота и делото на ст.н.с. Вера Антова**, ВТ. 2014, с. 359 – 375, ISBN 978-619-00-0139-3

Пълна публикация на откритата през 2012 г. крепостна стена и порта. Те са изградени в началото на XIII в. и до момента тази стена не е регистрирана на други места. Това откритие съществено променя представата за топографията на Пловдив през късното средновековие, тъй като ограждала Небет тепе от юг и така в рамките на крепостта била обособена цитадела.

38. с И. Топалилов - *Two Bulgar Pagan Burials from Plovdiv*, In: **Avars, Bulgars and Magyars on the Middle and Lower Danube**, София – Piliscsaba, 2014, p. 83-91, ISBN 078-963-9911-55-0

Цялостно публикуване на двата прабългарски езически гроба, открити през 2008 г. Това са първите и до момента единствени прабългарски езически гробове, открити в Пловдив и района и категорично показват, че завладяването на града през 836 г. е било последвано от колонизация на българско население.

39. с А. Николов – *Обрядовые уклонения и дурные привычки латинских еретиков в византийско-славянской полемической литературе Средневековья*, In: **Studia Ceranea**, 4, 2014, p. 125-139, ISSN 2084-140X

Разгледани са византийски и славянски текстове, в които се съдържат обвинения срещу католиците, че не спазвали някои канони и яли нечисти храни, т.е. от забранени за ядене животни. Едно от тези животни са костенурките, които и през съвременната епоха се употребяват като традиционна храна от българите католици в района на Пловдив. Направен е преглед на откритите животински кости в средновековните селища, от които се вижда, че до XI в. костенурки не са били употребявани за храна, а през XI – XII в. такива се откриват в някои селища. Последният факт може да се обясни с присъствието на западноевропейски наемници във византийската армия или със заселването на тюркоезични номади, основно печенегите.

2015

40. с Е. Божинова – *Спасителни археологически разкопки на ул. „Рилски мѐтох”, № 3, гр. Пловдив*, В: **Археологически открития и разкопки през 2014**, С. 2015, с. 744-747, ISSN 1313-0889

Първична публикация на резултатите от разкопките. От съществено значение за средновековната история на Пловдив е откритият християнски некропол от XIV – XVII в. Проучени са 157 гроба, като некрополът се развива и в съседните парцели и явно е бил един от главните некрополи на късносредновековния град.

Представени са общо 40 публикации в специализирани научни списания и сборници и една монография. 10 статии са публикувани преди защита на докторска дисертация, 2 в съавторство преди защита на докторска дисертация. След защита на дисертацията са публикувани 1 монография, 14 самостоятелни статии и 14 в съавторство.

С изключение на три статии в съавторство - № 29, 33 и 36, всички останали са свързани със средновековната българска история и археология. От статиите в съавторство 7 броя - № 11, 12, 27, 28, 30, 32 и 40 са първични публикации на археологически проучвания в град Пловдив, в които авторът е участвал лично, а 5 - № 31, 34, 35, 37 и 38 са цялостни публикации на най-значимите средновековни материали и структури от тези обекти. Тези обекти, сред които има неизвестни до момента 3 некропола, вкл. един прабългарски, една крепостна стена с порта и няколко различни по характер жилища – полуземлянки и масивни сгради, значително обогатяват представата ни за Пловдив през средновековието, за което допринася и публикуваният подвижен материал, основно битова керамика, един много слабо изследван проблем от материалната култура на града. Последната статия в съавторство - № 39 разглежда литературната полемика в православния свят срещу католиците, като акцентът пада срещу някои обвинения от битово естество, като консумирането на месо от забранени животни. Моят принос в случая е привличането на археологически, в частност костен материал, който показва, че някои от обвиненията не са безпочвени.

Самостоятелните статии са посветени на различни проблеми от средновековната българска история. Основните акценти в тези изследвания са:

- историческа география - № 1 и 16
- моменти от историята на отделни селища - № 1, 21, 23 и 25
- етнически и демографски процеси - № 2, 5, 10, 14, 17, 19, 20, 24 и 26
- изясняване на конкретни детайли от дадени събития – 1, 5, 7, 9, 14, 15 и 22
- дълговременни явления и процеси – монографията, № 3, 6, 18 и 21

Поради крайно ограничената изворова база е потърсена в максимална степен възможността археологическите проучвания, нумизматичните и сфрагистични данни да бъдат използвани като източник на информация. В две от изследванията - № 1 и 23, основополагащата за достигнатите извори информация е взета старобългарски извори, което показва, че в тях все още има неизползван в това отношение потенциал.

Хронологическият обхват на изследваните проблеми е основно периода на Първото българско царство и византийското владичество.